

werking, enz. uit onze wetenschap van de doode natuur te verbannen en ze beschouwen als overblijfselen van fëchisme, metaphysica en scholastiek.

De mensch is naar Gods beeld geschapen en daarom „worden Gods onzienlijke dingen van de schepping der wereld aan, uit hetgeen Hij gemaakt heeft verstaan en doorzien, beide zijne eeuwige kracht en Goddelijkheid." (Rom. 1: 20.) En juist wanneer men dat niet wil zien, wordt het onverstendig hart verduisterd en aan het maaksel gegeven wat Godes is; zóó ontstaat het fëchisme.

Indien er nu geen zonde in de wereld gekomen was; indien het menselijke wezen en de natuur nog waren, zoo als zij door God geschapen zijn, dan zouden onze gewaarwordingen en voorstellingen en begrippen steeds passen op de dingen, krachten en verhoudingen buiten ons; de apperceptie zou steeds juist werken; d. i. wij zouden onze gewaarwordingen enz. naar waarheid duiden, vertolken en onderling verbinden. Onze wetenschap zou adequaat, zonder dwaling zijn, en voortdurend zich uitbreiden zonder stoornis. Maar wij weten dat het niet zóó is en iedere dag aan de wetenschap gewijd leert het ons opnieuw, dat er eene breuke is in ons bestaan, geestelijk en lichamenlijk, en dat ook het schepsel aan de slavernij van het verderf is onderworpen. Daarom is het noodig, zullen wij inderdaad tot wetenschap komen, dat ons denken geleid worde door juiste beginselen, dat het zich niet verlieze in het uitspinnen van gedachten, die geene realiteit hebben in God, noch in zijne schepping. Daarom moeten wij bij de waarneming op onze hoede zijn, opdat wij haar zóó zuiver mogelijk doen en op juiste wijze vertolken en met andere waarnemingen verbinden.

De waarneming, geleid door ons denken, doet ons wetten kennen in de stoffelijke natuur. Eene wet in eigenlijken zin ziet op het doen en laten, heeft imperatieve kracht d. i. eischt met noodzakelijkheid en is uitdrukking van eenen wil. Deze drie kenmerken vinden wij terug in de wetten der natuur d. i. in de regels, waarnaar de dingen in de natuur werken en zich gedragen. Zij zijn geen zelfstandige machten, maar de ordinantien Gods, openbaar in den aard der dingen. In de levenloze natuur is in de dingen geen wil en geen vrijheid, zoodat zij werken met eene ijeren noodzakelijkheid, als machines. Die noodzakelijkheid gaat echter, natuurlijk, niet verder dan de wil van Hem, die de wetten gesteld heeft. In de onveranderlijkheid van dien wil ligt de grond van de noodzakelijkheid, die de wetten hebben.

Het is daarom ongerijmd te beweren wat ik nog, dezer dagen las in eene recensie van eene levensbeschrijving van den natuuronderzoeker Van Baer (Litt. Centralblatt), dat de consequente natuuronderzoeker de mogelijkheid van het wonder moet loochenen. Waarom dan toch? Omdat men anders geene zekerheid heeft dat wat heden geschiedt onder dezelfde voorwaarden ook morgen zal geschieden, dat de dingen hunnen aard behouden en wij dien aard dus kunnen leeren kennen? Omdat m.a.w. onder die voorwaarde alleen wetenschap mogelijk is? Ik meen dat juist het omgekeerde gesteld moet worden. Omdat Gods wijsheid de dingen geschapen heeft zóóals zij zijn en werken, blijven zij, naar Zijnen wil, wat zij zijn. Dat is de grond van het geloof, waarop de inductie en dus de kennis der wetten, door inductie verkregen, berust. Descartes zegt terecht: „La certitude et la vérité de toute science dépend de la seule connaissance du vrai Dieu." 40)

Zoo men de mogelijkheid van het wonder willen loochenen op grond van de wet, dat de massa stof altijd dezelfde blijft, en van de andere wet, dat de hoeveelheid arbeidsvermogen in de wereld dezelfde blijft, dan moet daarop geantwoord worden dat, toegegeven de juistheid der genoemde wetten, niet kan worden bewezen dat door een wonder die hoeveelheid stof of arbeidsvermogen in het heelal zou zijn vermeerderd of verminderd. Wanneer physici of chemici zich op dit gebied wagen, hebben zij zeker en wis de grenzen der exacte wetenschap overschreden. 41)

Wij achten het, ook in het belang der wetenschap, dringend noodig, dat de beteekenis der natuurwetten in het rechte licht worde gesteld door den leeraar. Immers alles wat door natuurkundigen in naam hunner wetenschap tegen het Christelijk geloof wordt ingebracht, berust gewoonlijk op een onwetenschappelijk tepas brengen van natuurwetten. In tal van populaire werken voortloopt men van dit misbruik voorbeelden. Zoo schreef onlangs nog Dr. J. Scheiner, hoogleraar te Berlijn in een opstel over „De temperatuur van de zon" 42): „Unabhänglich wird die Zeit kommen, wo nach Dubois Reynolds klassischem Ausspruch der letzte Eskimo trauernd am Aequator beim Scheine einer Thranlampe fröst, und auch der letzte Mensch wird nicht ausbleiben, wo alles Leben auf der eisernen Erde aufgehört hat und damit auch das letzte Bewusstsein von allem Jahrtausende langen Streben und Kämpfen des Menschengeschlechts, von allen seinen Kulturerrungenschaften. Nicht bloß beim einzelnen Individuum ist der Tod das Ende, er ist auch das Ende aller Dinge auf dieser Welt!"

Laat ons onderstellen dat alle waarnemingen en wetten, waarop deze redeneering heet te rusten, exact en waar zijn, dat de combinaties en theorieën, die mede in de redeneering zijn opgenomen, volkomen juist zijn; ook dat dezelfde wetten in dezelfde orde blijven werken; dat alles nu eens aangenomen, wie waarborgt dan nog de juistheid, dat vóór dien tijd aan de aarde geen ander lot is beschoren? Dat zij niet, in plaats van te bevriezen, verbrandt?

Zulke beweringen brengen de wetenschap bij ernstige menschen in discredit, en, wanneer zij op de scholen ge-

bracht worden, doen zij onnoemelijk veel kwaad. Zij kweeken enerzijds pessimisme en onverschilligheid, aan den anderen kant spotzucht en losbandigheid. Wanneer de leeraar over de natuurwetten spreekt, moet hij steeds daarvoor zorgen, dat de grens van het gebied der wet nauwkeurig wordt aangegeven. Voor zoover de wetten door de ervaring tot onze kennis gekomen zijn, mag haar gebied niet verder worden uitgebreid dan de ervaring leert, terwijl de voorwaarden en omstandigheden, waaronder zij naar de ervaring gelden, bij hare formuleering nauwkeurig in acht zijn te nemen. Voor zoover de wetten door logische deductie zijn gevonden, is het noodig ze aan de ervaring te toetsen door waarneming en experiment.

Wanneer denken en ervaring overeenstemmen, heeft men recht de wet te constataren, natuurlijk voor zooverne beide (denken en ervaring) reiken. Vele wetten zijn op hypothesen en theorieën gebouwd en staan of vallen dus met deze, althans in haren bepaalden vorm.

Voorts is het noodig in het oog te houden dat de verschijnselen in de natuur samengesteld zijn; zij zijn het gevolg van complexen van krachten, die ieder voor zich naar vaste wetten werken, maar wier verbinding op velerlei wijze verandering kan ondergaan. Wie daaraan denkt zal voor vele oppervlakkige redeneringen bewaard blijven. Te veel wordt er geredeneerd, alsof men de werking van ééne wet in absoluten zin empirisch kan nagaan.

Hypothesen zijn in de Natuurwetenschap onontbeerlijk, zóóals reeds werd opgemerkt. Bij het onderwijs vooral echter moet de betrekkelijke waarde eener hypothese steeds met nadruk worden ingeprent, want ook de leerlingen hebben neiging hypothesen voor nitgemaakte waarheden te houden en er allerlei gevolgtrekkingen uit te maken, dikwijls op een geheel vreemd gebied. Daarenboven geldt bij het vormen van hypothesen vooral ook de wet: zóó zult gij denken!

Wat het eerste betreft moet niet worden vergeten dat de waarde der hypothese daarin gelegen is, dat zij een middel biedt om waargenomen verschijnselen uit eenen gemeenschappelijke grond deductief te verklaren en voorts dezen aangenomen grond te gebruiken om andere gelijksoortige verschijnselen op te sporen.

Ten opzichte van het tweede punt moet ik opmerken, dat wel is waar formel voor eene hypothese er geen andere grens bestaat dan de menselijke verbeelding. 43) Maar dat toch inderdaad een ieder aan eene hypothese bepaalde eischen stelt. Ook eene hypothese moet met de wetten van ons menselijk denken overeenstemmen. Wij kunnen echter juist daarom nog een stap verder gaan. Immers het is rationeel ook de eischen aan eene hypothese in eene bijzondere wetenschap te stellen, dat zij niet de vaststaande resultaten eener andere wetenschap niet in conflict komt, daar toch de wetenschap ten slotte één geheel behoort te zijn, zoo zij den menschenlijken geest zal bevredigen. Maar wij hebben dan ook het recht te eischen, dat eene hypothese op het gebied der natuurwetenschap niet indruisende tegen de waarheid, die God zelf ons in Zijn Woord openbaard heeft, en indien zij dat wel doet, haar te verwerpen. Nu weet ik wel wat daarop geantwoord zal worden, maar ik wil hier deze zaak alleen uit pedagogisch oogpunt bespreken. Ik mag daarbij herinneren aan eene bekende rede, door Vinchow in 1877 gehouden, waarin hij er op wees, welke zeer bedenkelijke gevolgen de „Decendatheorie", consequent ontwikkeld, heeft voor het maatschappelijk leven. Ik zou meenen, dat eene theorie, die zulke bedenkelijke gevolgen heeft, niet daarom voor het volk verborgen gehouden moet worden, maar dat zij daarom niet waar kan zijn. Dezelfde God, die aan de natuur zijn ordinantien gaf, heeft ook de wet voor het menselijke leven bepaald en zeker de eerste niet zóó gesteld, dat zij de laatste te niet doet.

Op pedagogisch gebied moet in de eerste plaats gezorgd worden voor heldere voorstellingen en juiste begrippen, waarmede noodzakelijk gepaard moet gaan eene juiste verbinding van voorstellingen en begrippen onderling. Zulk eene juiste verbinding zal er niet zijn, wanneer verschillende reeksen van begrippen, bijv. zedelijk-godsdiensstige en begrippen over de natuur, met elkander in botsing komen. Dat geeft tweespalt in het denken en verzwakt het waarheidsbesef. En aangezien de godsdiensstige en zedelijke begrippen de sterkste behoeven te zijn, omdat naar deze het geheele leven uiterlijk en innerlijk moet worden gericht, moet, wanneer botsing onvermijdelijk schijnt, aan de godsdiensstige-zedelijke begrippen worden vastgehouden en de hypothesen van natuurkundigen verworpen. Nooit mag in een vals dualisme heil worden gezocht, alsof er een andere waarheid ware voor de natuurwetenschap en een andere voor de religie.

Er zijn er echter weinig hypothesen op het gebied der physica en chemie, die uit dit oogpunt bezwaar opleveren men zou kunnen zeggen geene, wanneer men tusschen theorie en hypothese scheidt wil onderscheiden en de theorie de algemeene verklaring wil noemen, die aan de hypothesen voorafgaat of verschijnde hypothesen omvat. Dat er zoo theorieën verkondigd worden, die geen Christen kan aannemen, behoeft ik niet eerst te betoogen. Ik wijs hier alleen op de theorie, dat de stof of materie eeuwig zou zijn en in zich zelf bestaan, eene theorie die niet alleen materialisten, maar in de praktijk nog zoovele anderen huldigen.

Daar tegenover moet de gedachte steeds levendig woen, dat, wat wij over de eerste eigenschappen van de stof ook mogen denken, zij in alle geval geschapen is door God, dat zij bestaat niet als *causa efficiens*, maar voortdurend als het ware gedragen wordt door den eeuwiggen Logos, het woord Gods. Hetzelfde geldt van de kracht of de energie. Toen God hemel en aarde schiep, schiep hij de stof en de physica en chemische krachten, die in haar maat en aard van nature onveranderlijk zijn, niet uit zich zelf, maar door den wil van God. Wij mogen niet dalden

43) Stuart Mill, Logic IIde boek, 14de cap. § 4.

een dualisme van geest en stof van eeuwigheid naast elkander bestaande, een idealisme, dat de realiteit van de stof ontkent, een pantheïsme en monisme, dat geest en stof beschouwt als de twee tijden of openbaringsvormen van hetzelfde wezen; wij belijden dat uit God en door God alle dingen niet alleen eenmaal zijn geschapen, maar ook voortdurend nog zijn.

Het is van het grootste pedagogische gewicht, dat niet alleen te leeren bij het godsdienstonderwijs, maar ook bij de physica en de chemie. Als zondige menschen hebben wij eene neiging zóóals Augustinus beschrijft: *quidquid non per aliquanta spatia tenderetur, vel diffunderetur, vel conglobaretur, vel tumeret, vel tale aliquid caperet, aut capere posset, nihil prorsus esse arbitratur.* 44) Daartegen moet voortdurend gestreden worden door steeds de gedachte levendig te houden, dat al wat stoffelijk is niet primair is maar secundair, en voorts dat het wezen van de stof, wanneer wij doordenken, in geen enkel opzicht helderder is voor ons verstand dan het wezen van den geest. Uitgebreidheid, ondoordringbaarheid, traagheid, zijn ten slotte even onbegrijpelijk als denken, willen, gevoelen.

Voor sommige geleerden blijft er dan niets over dan negeeren; maar negeeren is geen verklaren.

Wat de anorganische wereld onder het gezichtspunt van beweging wordt beschouwd levert voor den Christen geen bezwaar op, mits men niet denke, dat zelfs op dit gebied op deze wijze alles verklaard wordt. Evenmin kan het bezwaar ontmoeten dat de verschijnselen van hunne quantitative zijde worden beschouwd. Maar de inbeelding moet worden gekeerd, alsof alles voor ons denken klaar en helder is, zoodra wij maar blijven binnen het gebied van beweging en getal (of in eenheden uitgedrukte grootheden.)

Ook de hypothese of theorie van atomen en moleculen kan bij het onderwijs zonder bezwaar worden gevolgd; maar de leeraar mag niet nalaten uitdrukkelijk te verklaren, dat hier van eene positieve waarheid geen sprake is en dat met de ondeelbaarheid, die door het woord atoom wordt uitgedrukt, alleen de ondeelbaarheid wordt bedoeld door chemische en physica middelen, die wij thans kennen, geen ondeelbaarheid in absoluten zin.

In verband met deze hypothese moet vooral gewezen worden op de wondere, nog onverklaarde, chemische krachten, reactie en affiniteit, die de atomen op elkander uitoefenen en op de allotropie der stoffen, waardoor het mogelijk is dat dezelfde stof als zwarte kool en als diamant zich vertoont. Een denkbeeld dat een heerlijk perspectief opent in eene toekomstige wereld. Sedert de dagen van Democritus, Epicurus en Lucretius, of wil men liever gedert Dalton, heeft de theorie der atomen en moleculen zeker veel licht verspreid over menig verschijnsel in de stoffelijke wereld, maar dieper denken heeft ook het getal der duistere vraagstukken doen toenemen.

De oude materialisten Democritus, Epicurus en Lucretius vroegen reeds, van waar het verschil in richting der in de ruimte vallende atomen komt; onze moderne kristallografie staat voor de vraag van waar de richting der moleculen bij de vorming van kristallen; de nieuwste chemie leert ons „dat de affiniteit uitsluitend of bij voorkeur in bepaalde richtingen werkzaam is"; kortom de vraag van waar de bepaalde richting van bepaalde atomen en hunne geordende samenstelling tot moleculen is niet te ontgaan. Hoe kan echter die vraag beantwoord worden, wanneer men niet aanneemt dat de richting bepaald is door een doel, dat bereikt moet worden?

Hoe dieper wij ingaan in de theorie der atomen, hoe meer ons blijkt dat er een tijd geweest is, toen God „den aanvang van de stoffes der wereld" maakte 45) en ook dat niet dezelfde, maar eene tweede scheppingsdaad het principe des levens te voorschijn riep en de soorten van levende wezens bepaalde. De theorie der atomen en moleculen verzet zich tegen eene theorie der erfelijkheid, die de eigenschappen eener soort uit de structuur der moleculen in de kiemen wil verklaren 46).

Wonderlijk zijn de eigenschappen en de krachten ook der anorganische wereld: met eerbied en ontzag voelen we ons aangegrepen, wanneer de spectraal analyse ons de wonderen van het licht ontsluit, wanneer het mikroskoop ons het werk doet zien der geheime krachten die de kristallen vormen; de glans en schittering van goud en diamant verwarmen het hart, als boden uit eene hogere reinere wereld nederdaald; de ondoordringelijke krachten, die er werken van atoom op atoom, maar ook door de ruimten des hemels heen van de zon tot de aarde, van de aarde tot de maan, ze zijn de tolken eener majestueuze eenheid, die ons verstommen doet, en de magnetische en electrische verschijnselen lichten voor onze geest een tip slechts op van den sluier die eenen mystiek ocean van kracht verborgen houdt. En al deze krachten ze werken vóór duizend jaren zóóals ze thans nog doen; zij omgeven den Zoeloener en den Papoea in de wildernis, zonder dat hij ze merkt, zij werken ook op de eeuwige ijsvlakten om de polen, door geen voet van een sterveling ooit betreden.

En wie durft ontkennen dat er zoo nog tal van krachten kunnen werken in de stoffelijke wereld, waarvan ook onze wijzen niet hebben geïmagineerd?

Maar toch de gedaante dezer wereld gaat voorbij, als een kleed zullen de aarde en de hemelen verouderen; ook zij zijn aan de ijdelheid onderworpen, dienstbaar aan de verderfenis. Doch geen noodlot is het, geen abstracte noodzakelijkheid, die alles wat niet houdbaar is verwoest 47); het is de wil van den levenden God, die zijne gerechtig-

44) Conf. VII, 2: „Alles wat zich niet over eene sekere ruimte uitstrekt of uitbreidt, of zich ophoopt of opwolft, of zoo iets bevatte of bevatten kon, dat was naar mijne meening niets".

45) Spr. 8: 26. Vergelijk het interessante artikel atoom van Clerk-Maxwell in de Encyclopaedia Britannica.

46) Clerk-Maxwell, I. I.

47) Mach p. 304.

heid handhaaft. En ook is de dood niet het einde voor deze aarde. Het ongeloof moge de wetenschap misbruiken om te verkondigen, dat het leven opklimt uit de doode stof en daarin terugkeert, dat eene eeuwige koudte duisternis, deze aarde zal bedekken na eenen korten tusschentijd, waarin de zon licht en leven verspreidde, en een nog korter spanne tijds, waarin een menschengeslacht tot zelfbewustheid was opgeklimmen, om ook in het onbewuste onder te gaan; dat is een dogma van den Vorst der duisternis.

Daar stellen wij tegenover het geloof in den onveranderlijken God, den Almachtige, de eeuwige bron van licht en leven; die zijn werk niet laat varen. Wij verwachten met een wetenschappelijke zekerheid, door het geloof, eenen nieuwen hemel en eene nieuwe aarde, herboren in schooner glans, schitterende in een eeuwig licht, zonder nacht.

Dat „Woord van Gods kracht", dat alle dingen draagt, die „Zoon zijner liefde", door wien ook de stoffelijke wereld in haar samenstel bestaat, is tevens het licht, dat verlicht een iegelijk mensch komende in de wereld, en daardoor alleen is ware kennis van die wereld voor den mensch mogelijk. Indien dat licht nóg ten volle scheen in den mensch, dan zou hij kunnen kennen ook de stoffelijke wereld op exacte wijze. Maar de helderheid van dat licht is verduisterd, en zoo staat hij in zijne waarneming en in zijn denken voortdurend bloot aan dwaling. Toch blijft de weg der kennis deze, dat het denken ook bij de waarneming voorop gaat; alleen door apperceptie en differentie wordt uit de waarneming nieuwe kennis verzameld. Uit den Logos, door den Logos, tot den Logos. Uit het leven de kennis en uit de kennis het leven. En „dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, den eenigen waarachtigen God en Jezus Christus dien Gij gezonden hebt".

Ons jaarverslag kan ditmaal kort zijn.

Het onderwijs vervolgde in den afgelopen cursus zijn geregelden gang.

Een onzer leeren, de heer S. Ridderbos, was door ziekte genoodzaakt verlof te vragen, hetgeen hem verleend werd. Hoewel vooruitgaande, is zijn toestand nog niet van dien aard, dat hij zijne werkzaamheden aan het Gymnasium heeft kunnen hervatten.

In de behoefte aan tijdelijke hulp is voorzien door de tijdelijke aanstelling van den heer K. J. de Bode, Litt. Cand.

Aan het einde van den cursus gingen van de Iste naar de IIde klasse, ten deele voorwaardelijk, over 21 leerlingen, 4 bleven zitten, 1 had door vertrek naar elders het Gymnasium verlaten.

Van de IIde naar de IIIde klasse gingen over, gedeeltelijk voorwaardelijk, 21 leerlingen, 2 bleven zitten, 1 had in den loop van den cursus het Gymnasium verlaten.

Van de IIIde naar de IVde klasse gingen over, gedeeltelijk met na-examen, 15 leerlingen, 1 bleef zitten.

Van de IVde naar de Vde klasse gingen over 11 leerlingen, 1 bleef zitten, 2 hebben in den loop van den cursus het Gymnasium verlaten.

Van de Vde naar de VIde klasse gingen over 16 leerlingen, terwijl 1 wegens ziekte het Gymnasium had verlaten.

Van de 18 leerlingen der VIde klasse moest 1 wegens ziekte, in het voorjaar, de studie waarvel zeggen: 14 ontvingen verlof zich voor eind-examens of overgangs-examens aan te melden. Van deze deden 13 het eind-examen in Den Haag, van welke 10 werden toegelaten (2 verkregen diploma A en B; 2 deden admissie-examen aan de Vrije Universiteit en werden toegelaten).

Deze uitkomst mogen wij zonder twijfel bevredigend noemen.

De nieuwe cursus begon, na gehouden toelatings examens, met

21 leerlingen in de 1e klasse;

24 " " " 2de " ;

24 " " " 3de " ;

15 " " " 4de " ;

12 " " " 5de " ;

20 " " " 6de " ;

in 't geheel 115 leerlingen.

Over onze financiën valt niet veel te zeggen.

De cijfers verschillen weinig van die des vorigen jaars. Behalve de Leening, waarvoor ons gebouw hypothecair verbonden is, blijft een vlottende schuld van f 5400 ons nog steeds drukken.

Den 31en Augustus dezes jaars voltooide onze school haar tiende levensjaar. Met dankbaarheid mogen wij op dit tijdstip terugzien. Het onderwijs gaf goede vruchten en werd gewaardeerd. Niet wenige ouders spraken hun erkentelijkheid uit en wij zijn er zeker van dat onze school zal blijven leven in de goede herinnering van alle leerlingen.

In de verlopen tien jaren heeft het ons aan niets ontbroken: — niet aan de noodige middelen — althans aan opgewektheid en geestdrift in het vervullen der taak bij allen, die ons voor onderwijs en opvoeding ter zijde stonden.

Maar intusschen blijft een gevoel van afhankelijkheid ons bij. Wij leven bij den dag. Enkele milde handen die onmachtig worden, een enkel kostbaar leven dat afgesneden wordt, en hoe zal het niet onze school staan?

Doch ditzelfde bewustzijn van afhankelijkheid doet ons in vertrouwen voortgaan en in gehoorzaamheid arbeiden aan de taak, die ons is voorgelegd.

Het Bestuur der Vereniging:

J. VAN ALPHEN.

T. RUIJS GZ.

B. VAN SCHIELEN.

H. WALLER.

Dit blad wordt
Bijdragen van
dit blad betreft,
aan de **ADMINISTRATIE**
Inzendingen, die
kunnen voor het

Van de
L

Is de Overheid
wil, en behooft
terrein der Ge
uit dien hoofd
menscheijk. Hi
de Overheid een
oorsprong is en
van de vraag
vreesd dan we
evenzoo onversch
heid is over e
daansch, een j
een gansch ong
dan volgt er t
als zoodanig ne
medanisch, no
zoozin Roomse
der nog Luthers
wat haar *grans*
schiedenis toont
dat ze zulk een
later zal ons b
waardig is, en t
is te werk te
er de aandacht
heid als zoodan
dere onderscheid
waar deze nade
men, ze noch t
uit de idee, no
rakter van de
af te leiden.

We hebben d
king, dat ze een
rakter draagt.
Niets anders d
Verbond zich t
slacht, afgezien
lijke of confession
dat de instelling
Noachitisch Verb
ze alzo naar d
moet beoordeeld
delen we hier s
het vaststaat, d
menscheijk gesl
dat Noach de t
geslacht is; en
God sprak ove
doelt op heel d
heid. Of staat er
Ik, ziet, Ik r
met u en met
alle levende ziel
verder, met het

„Dit is het teek
geef tusschen M
tusschen alle lev
slachten"? Er is
van iets dat alle
tenden betrekking
geordend en gere
wat mensch is,
alle geslachten, te
zelfs met inbegr
Ten overvloede v
in Gen. 9: 7 er b
weest vruchtbaar
teelt overvloedig
en vermenigvuld
toestemt dat in
straf op moord d
van de Overheid
geen andere slot
Overheid door G
menschen, voor
tijden, en diensv
moet dragen, dat
voor alle volken,
het einde der w
als Overheid besta

Alle denkbeeld
Gods in het opt
kwame, als die C
moet op dien gro
De Gratie Gods
edel gedrag van e
in de instelling
Vandaar dat het z
dat uitsluitend d
Gods worden rege
van de Overheid
tie Gods te zijn, h
schen vorm optre
Overheid kan opt
zijn schier eindelo
vormen scheppen n
Dat wezen is n
schen, en voor alle
treedt, die bevel
zaamheid, en waa

40) Aangehaald bij Naville, La physique moderne; pag. 165.

41) Vgl. The Reign of Law by the Duke of Argyll, eighteenth edition, pag. 16 vlgg., wiens grondbeginsel ik echter niet aanneem, dat nl. God altijd middellijk werkt.

42) Himmel und Erde, Jahrg. 1899 pag. 459.